

TV serijal PG Mreže - Slobodni mediji i demokratija

Mehanizmi za zaštitu slobodnog informisanja

Kada procene da mediji ne poštuju principe istinitog i kvalitetnog informisanja, građani imaju nekoliko mogućnosti ukoliko žele da zaštite svoje pravo na slobodno informisanje. Mogu da se obrate samom mediju koje je iznelo netačne informacije i da zatraže da im se omogući pravo na odgovor. Mogu da se obrate i Savetu za štampu ili REM-u, kao i da pokrenu sudski postupak.

Poseban značaj za informisanje u interesu javnosti ima javni medijski servis koji, u odnosu na druge medije, ima i dodatne obaveze prema svojoj publici, uključujući i tu da sa gledaocima održava stalnu komunikaciju i da uvažava njihove medijske potrebe.

Javni medijski servis

Rade Veljanovski, Fakultet političkih nauka: „Javni servis bi morao da istražuje i one teme koje čak drugi ne tretiraju zato što on ima, na neki način, ugovor sa javnošću da ostvaruje sva prava javnosti da znaju. To je ono što se u Evropi kaže pravo javnosti da zna. I onda to mora pre svega da radi javni servis jer je on svojina građana, jer je on javno dobro, jer njega finansiraju građani i, na neki način, kako bi to u Evropi rekli, on je osnovan od javnosti, finansiran od javnosti, treba da bude kontrolisan od javnosti. Međutim, naši javni servisi, i RTS i Radio-televizija Vojvodine, u velikoj meri to zanemaruju.”

Osim što je za svoje delovanje odgovoran javnosti i što ima obavezu da prikazuje programe koji uvažavaju informativne i obrazovne potrebe građana, javni medijski servis je dužan i da građane uključi u donošenje programskih odluka. Za komunikaciju sa građanima je zadužen Programski savet, telo koje ima savetodavnu ulogu.

Ivan Grujić, Edukacioni centar: „Programski savet i RTS-a i RTV-a, koliko je meni poznato, su zainteresovani za saradnju sa građanima i trude se da na različite načine dobiju i povratne informacije od građana. Međutim, pravo je pitanje kolika je njihova realna snaga i uticaj na urednike i na menadžment javnih medijskih servisa. Kako sam naziv kaže, to su savetodavna tela i uglavnom od kvaliteta međuljudskih odnosa sa ljudima koji vode javne medijske servise zavisi i stepen, odnosno mogućnost uticaja njihovog na programe javnih medijskih servisa.”

Iako regulativa Saveta Evrope i Evropske unije nalaže javnim medijskim servisima da uspostave raznovrsne i stalne kanale komunikacije između njih i građana, RTS i RTV nikada nisu uspostavili takvu vrstu komunikacije, a poslednjih godina se ona ostvaruje jedino kroz mehanizam javnih rasprava koje Programski savet organizuje jednom godišnje. Tada građani mogu da daju svoje ocene o kvalitetu programa i sugestije za dalji rad. Kako dosadašnje javne rasprave nisu dale dobre rezultate, Ivan Grujić iz Edukacionog centra smatra da je neophodno unaprediti čitav postupak, uključujući i način rada samog Programskog saveta.

Ivan Grujić, Edukacioni centar: „Naš predlog je da to treba da bude analiza kvaliteta sadržaja, odnosno pisanje izveštaja o kvalitetu sadržaja javnih medijskih servisa. Smatramo da Programski savet bi imao tu, da kažemo, neku samostalnost da uradi takav izveštaj, a opet bi bio deo

sistema da dobije informacije iz sistema vezano za programske sadržaje. I onda bi o tim izveštajima bila sprovedena javna rasprava, najmanje jednom godišnje.”

Pored javnih rasprava, građani tek ponekad dobiju i mogućnost da svoja zapažanja o radu javnog servisa dostave Programskom savetu elektronskom poštom. Međutim, ovaj vid komunikacije se retko praktikuje i nije dovoljno transparentan - ne postoji trag o karakteru sugestija niti o broju gledalaca i slušalaca koji se na ovaj način obraćaju. Trenutno, internet strane oba javna medijska servisa ne nude mogućnost da se Programskom savetu uputi elektronsko pismo, a nije naveden ni kontakt telefon.

Još veći problem je to što javni medijski servis nije stvorio interni mehanizam koji omogućava da nalazi, do kojih Programski savet dođe kroz komunikaciju sa građanima, budu utkani u uređivačku koncepciju.

Ivan Grujić, Edukacioni centar: „Problem je kod nas što su naši javni medijski servisi stali negde na tom putu između državne televizije i javnog medijskog servisa. Da su oni postali javni medijski servisi u pravom smislu te reči, onda bi, po meni, imali više sluha za interese različitih društvenih grupa u javnosti, a manje bi sebe doživljavali kao nekog ko treba da sprovodi, da kažemo, neku državnu politiku, i da sebe vide kao državnu televiziju. Mislim da je to ključni, ključni problem - što taj proces nije završen do kraja.”

Programski savet predstavlja jedinu sponu između javnog medijskog servisa i medijskih potreba građana i veoma je važno obezbediti nezavisnost njegovog rada. Da bi se to postiglo potrebno je promeniti način izbora njegovih članova, smatraju stručnjaci. Petnaest članova Programskog saveta sada bira Upravni odbor RTS-a i RTV-a, sa liste od 30 kandidata koju formira Odbor za kulturu i informisanje Skupštine Srbije.

Rade Veljanovski, Fakultet političkih nauka: „Mi sada imamo situaciju da Upravni odbor bira članove Saveta što je potpuno apsurdno jer Programski savet je reprezentativno telo. A koga reprezentuje? Pa auditorijum, slušaocce, gledaoce, građane. Prema tome on mora da bude eksterno biran, izvan javnog servisa, njega civilno društvo, civilni sektor treba da bira, da bi onda on u interesu javnosti savetovao Upravni odbor, generalnog direktora, glavne i odgovorne urednike, i tako dalje.”

Ivan Grujić, Edukacioni centar: „Mislim da je potrebno da se promeni u potpunosti položaj Programskog saveta u sistemu. Mislim da to bi trebalo da bude manje telo, od nekih pet članova koji su, koje je više stručno, koje obavlja neki stručni posao.”

U evropskim zemljama postoje raznovrsni modeli funkcionisanja tela sličnih našem Programskom savetu, čiji broj članova varira od pet do nekoliko desetina. Sva ova tela imaju isti zadatak, da štite i zastupaju interese građana u programskim odlukama javnih medijskih servisa.

Međutim, evropske zemlje imaju i druge mehanizme koji obezbeđuju stalni uticaj građana na rad javnih medijskih servisa, što nije slučaj u Srbiji. U XXI veku posebno je zastupljen institut Ombudsmana i rad službe za komentare i pritužbe gledalaca, koju, na primer, ima britanski BBC.

Ombudsman, tj. zaštitnik gledalaca i slušalaca, u isto vreme kontroliše kvalitet programskih sadržaja i predstavlja sponu između publike i uredništva javnog medijskog servisa. Često ima i svoju emisiju u kojoj odgovara na primedbe gledalaca.

Peticije i protesti

Međutim, šta se dešava kada građani ne mogu da ostvare svoja medijska prava putem postojećih mehanizama? Kada mediji odbiju da objave njihov odgovor na netačnu informaciju, kada regulatorno telo ne postupa po njihovim prijavama, ili kada javni medijski servis ignoriše primedbe javnosti na svoju uređivačku koncepciju? A sve je ovo slučaj u Srbiji. Građanima tada jedino preostaju peticije i protesti kao krajnje sredstvo zaštite prava na slobodno, objektivno i istinito informisanje.

Poslednjih godina javnost u Srbiji je brojnim peticijama tražila ukidanje rijaliteti programa, oduzimanje nacionalne frekvencije TV Pink zbog nepridržavanja profesionalnih i etičkih standarda, kao i zaustavljanje urušavanja uloge javnih medijskih servisa.

Međutim, to nije dalo nikakve rezultate. Isto je i sa zahtevima koji se upućuju na protestima koji se uvek odnose i na rad medija – zahtevi da se novinarima omogući da slobodno rade svoj posao, da javni servis prestane da obmanjuje javnost, ili da regulatorna tela počnu da obavljaju svoje zakonske obaveze.

Željko Bodrožić, NUNS: Na nevladinim organizacijama je da rade na tome da se do tih građana dopre, da im se predoči da postoje i drugi izvori informacija i da im se predoči da je njihovo pravo da traže, pre svega od javnog servisa, a potom i od svih ovih nacionalnih emitera koji koriste nacionalno dobro kao što je frekvencija, da traže potpuno i pravovremeno informisanje.

Aleksandar Đorđević, BIRN: Ja mislim da su ljudi jako svesni, neko više, neko manje, neko na intuitivnom nivou, neko u svakom smislu, ali da, za slobodu medija, naravno, ljudi moraju da se bore, građani moraju da se bore, ali da, pre svega, tu ključnu ulogu igraju zvanične institucije koje su nadležne za slobodu medija.

Slobodan Georgiev, BIRN: Nema demokratije bez slobodnih medija. Dakle, to je to. Ako nemate slobodne medije, vi nemate demokratiju. Ako nemate demokratiju, imate sistem koji je represivan. Dakle, to znamo, to smo videli, to smo probali, i to javnost treba da zna. Dakle, ako im je stalo do toga da njihov život bude normalan, da oni žive u normalnoj državi, da budu slobodni, onda moraju da podrže slobodne medije. Ako ne podrže slobodne medije, toga neće biti.